

Koko väestöön kohdistuva ampuma-asevalvonta on riskihenkilöiden tunnistamista tehokkaampaa

Asekontrolli on kansanterveystyötä

Valtaosa ampuma-aseiden aiheuttamista kuolemista on itsemurhia. Vuonna 2009 Suomessa kuoli 181 henkilöä ampuma-aseella tehtyyn itsemurhaan. Näistä 96 % oli miehiä. Ampumalla tehdyt itsemurhat ovat Suomessa selvästi yleisempiä kuin muissa Pohjoismaissa (KUVA). Samana vuonna ampuma-asetta käytettiin Suomessa henkirikoksen välineenä parissakymmenessä tapauksessa.

Ampumalla tehdyt itsemurhat ovat yhteydessä ampuma-aseiden saatavuuteen (Ajdacic-Gross 2006). Suomessa on paljon käsiaseita. Kolmea suomalaista kohden löytyy yksi ampuma-ase. Erotumme myös maailmanlaajuisesti: Suomi kuului siviiliaseiden määrää selvittäneessä tutkimuksessa asetihedeltään kymmenen kärkimaan joukkoon (Graduate Institute 2007). Suomessa aseiden yleisyys on yhteydessä metsästyks- ja aseharrastuksiin.

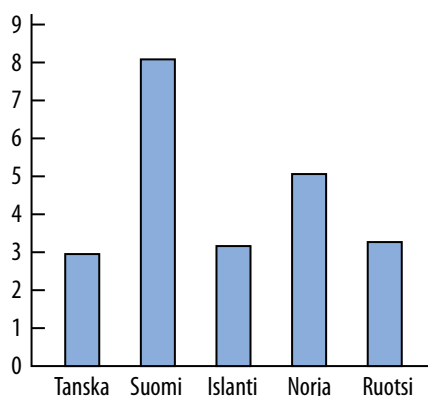
Ampuma-aseiden helppo saatavuus muodostaa kansanterveysongelman ja turvallisuusrisikin. Näyttö ampuma-asevalvonnan lisäämisen myönteisestä vaikutuksesta ampumalla tehtyjen itsemurhien ja henkirikosten määrään on vakuuttava (Maailman terveysjärjestö 2009, Nordentoft 2011). Aselupien tiukempi harkinta, ikärajat, tiettyjen asetyyppien kieltäminen ja aseiden säilytykseen liittyvät vaatimukset ovat valvonnan keskeisiä keinoja. Ampuma-aseiden ja ammusten säilyttäminen erillään toisistaan ja lukkojen takana sekä aseiden säilyttäminen purettuina vähentävät nuorten itsemurhia ja tapaturmia (Grossman 2005). Vuodesta 1999 alkaen Norjassa on toteutettu sarja toimenpiteitä aseiden turvallisen säilytyksen lisäämiseksi ja niiden saatavuuden rajoittamiseksi. Toimenpiteiden myötä miesten ampumalla tehdyt itsemurhat vähenivät 57 % kymmenen vuoden seurannassa.

Kotona säilytetty ase lisää ampuma-aseella tehdyn itsemurhan riskiä (Dahlberg ym. 2004, 2580 Ajdacic-Gross ym. 2010). Oma tai yhdessä

isän kanssa omistettu laillinen metsästysase on maassamme ollut valitettavan yleinen nuorten miesten itsemurhaväline (Hintikka ym. 1997). Suomessa nuorten miesten itsemurhakuolleisuus on lähes kaksinkertainen verrattuna Norjaan ja Ruotsiin. Ampuminen on tässä ryhmässä tavallisin itsemurhamenetelmä (Lahti ym. 2011). Osana itsemurhien ja tapaturmien ehkäisyä on syytä kriittisesti arvioida, onko koti paras paikka ampuma-aseen säilyttämiseen, varsinkaan nuorilla.

Aseiden helppo saatavuus ja nuorten impulsiivisuus ovat vaarallinen yhdistelmä. Impulsiivisuutta on vaikea säädellä, mutta sen kanavoitumiseen voidaan vaikuttaa säädöksillä. Nuoren itsetuhoihin käyttäytyminen on usein ajallisesti rajoittunutta ja liittyy kriisiin. Tällaisessa tilanteessa ajan voittaminen ja vaarallisten itsemurhavälineiden puuttuminen nuoren ulottuvilta pienentävät kuolemanvaaraa.

Nykyistä tiukempi asekontrolli vähentäisi suomalaismiesten itsemurhia ja itsemurhayrityksiä. Samalla voitaisiin ehkäistä tapaturmia ja parantaa yleistä turvallisuutta. Lisääntyneet

KUVA. Miesten kuolleisuus ampuma-aseilla tehtyihin itsemurhiin Pohjoismaissa 2009 (kuolleet / 100 000 yli 15-vuotiasta) Lähde: THL

valvonta saattaisi myös vähentää laittomien aseiden määrää. Lääkärrikunnan on syytä nähdä asekontrolli kansanterveyskysymyksenä ja tukea pyrkimyksiä ampuma-aseiden saatavuuden rajoittamiseksi ja määrän vähentämiseksi.

Itsemurhien ehkäisy on erittäin kustannustehokasta (McDaid ja Kennelly 2009). Itsemurhakeinoihin kohdistuvassa ehkäisyssä saavutetaan parhaat tulokset, kun toimet suunnataan niihin menetelmiin ja välineisiin, joita itsemurhissa usein käytetään ja joihin liittyy suuri kuolemanvaara (Wahlbeck ja Mäkinen 2008). Suomen osalta tämä tarkoittaa erityisesti ampuma-aseiden saatavuuden rajoittamista niillä tehtyjen itsemurhien vähentämiseksi.

Ampuma-aseista koituvien haittojen ehkäisyssä koko väestöön suuntautuvat toimet ovat riskihenkilöiden tunnistamista tehokkaampia (Rodriguez Andrés ja Hempstead 2011). Uudistunut ampuma-aselaki on astunut voimaan Suomessa tämän vuoden kesäkuussa. Lakiin sisältyvän määräyksen mukaan lääkärin on ilmoitettava viranomaisille henkilöstä, joka on sopimaton pitämään hallussaan ampuma-asetta. Tutkimuksen valossa aseiden säilyttämisen tiukempi sääntely, vaarallisimpien asetyypien kieltäminen ja ikärajojen kiristäminen ovat riskiarvioiteja tehokkaampia keinoja ampuma-aseista aiheutuvien haittojen vähen-

tämiseksi. Ennakoivien vaarallisuus- ja sopivuusarvioiden tekeminen on erittäin vaativaa, ja siihen sisältyy syrjinnän ja leimautumisen riski. Valtaosalle mielenterveyden häiriöistä kärsivistä ampuma-aseen omistus ei muodosta erityistä vaaraa. Syrjivien käytäntöjen sijaan tulisi yhteiskunnallisin toimin pyrkiä pienentämään ampuma-aseiden määrää ja tiukentamaan niiden saatavuutta.

Aseharrastajien pieni mutta äänekkäs vähemmistö vastustaa voimakkaasti lähes kaikkia ampuma-aseisiin kohdistuvia rajoituksia. Kansanterveysnäkökulmasta näyttö aserajoitusten vaikuttavuudesta on kuitenkin kiistaton. Suomalaisien miesten itsemurhien määrä olisi parhaiten vähennettävissä ampuma-asealakeja edelleen kiristämällä. Aseiden saatavuuden rajoittamisella olisi myönteisiä vaikutuksia myös tapaturmien ehkäisyn ja yleisen turvallisuuden edistämisen kannalta. ■

* * *

Kirjoittaja kiittää tutkimusprofessori Jouko Lönnqvistia artikkelin käsikirjoitusta koskevista rakentavista kommentteista.

KRISTIAN WAHLBECK, LT,
tutkimusprofessori
THL, mielenterveys ja päihdepalvelut

SIDONNAISUDET
Ei sidonnaisuuksia

KIRJALLISUUTTA

- Ajdacic-Gross V. Changing times: a longitudinal analysis of international firearm suicide data. *Am J Publ Health* 2006;96:1752–5.
- Ajdacic-Gross V, Killias M, Hepp U, ym. Firearm suicides and availability of firearms: the Swiss experience. *Eur Psychiatry* 2010;25:432–4.
- Dahlberg LL, Ikeda RM, Kresnow M. Guns in the home and risk of a violent death in the home: findings from a national study. *Am J Epidemiology* 2004;160:929–36.
- Graduate Institute of International and Development Studies. Civilian gun ownership for 178 countries, in descending order of averaged firearms. Kirjassa: *Small arms survey yearbook 2007*, chapter 2, annex 4. Oxford: Oxford University Press 2007.

- www.smallarmssurvey.org/publications/by-type/yearbook/small-arms-survey-2007.html#c3541.
- Grossman DC, Mueller BA, Riedy C, ym. Gun storage practices and risk of youth suicide and unintentional firearm injuries. *JAMA* 2005;293:707–14.
- Hintikka J, Lehtonen J, Viinamäki H. Hunting guns in homes and suicides in 15–24-year-old males in eastern Finland. *Aust N Z J Psychiatry* 1997;31:858–61.
- Lahti A, Räsänen P, Riala K, Keränen S, Hakko H. Youth suicide trends in Finland, 1969–2008. *J Child Psychol Psychiatry* 2011;52:984–91.
- Maailman terveysjärjestö. Guns, knives and pesticides: reducing access to lethal means. Geneve: Maailman terveysjärjestö 2010. www.who.int/mental_health/prevention/suicide/vip_pesticides.pdf

- McDaid D, Kennelly B. An economic perspective on suicide across the five continents. Kirjassa: Wasserman D, Wasserman C, toim. *Oxford textbook on suicidology and suicide prevention*. Oxford: Oxford University Press 2009.
- Nordentoft M. Crucial elements in suicide prevention strategies. *Prog Neuro-Psychopharmacol Biol Psychiatry* 2011;35:848–53.
- Rodriguez Andrés A, Hempstead K. Gun control and suicide: the impact of state firearm regulations in the United States 1995–2004. *Health Policy* 2011;101:95–103.
- Wahlbeck K, Mäkinen M, toim. *Prevention of depression and suicide*. Consensus paper. Luxembourg: European Communities 2008. http://ec.europa.eu/health/archive/ph_determinants/life_style/mental/docs/consensus_depression_en.pdf